

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟΝ ΙΔΙΩΜΑ ΦΑΡΑΣΩΝ

Σκοπὸς τῶν παρατηρήσεων τούτων εἶναι ἡ περαιτέρω ἐξέτασις καὶ βαθύτερα, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐξήγησις ἀξιολογωτάτων τινῶν συντακτικῶν φαινομένων τοῦ Φαρασαϊκοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος, τὰ ὅποια ἐνεφάνισεν ὁ Ν. Π. Ἀνδριώτης ἐν τῇ περὶ τοῦ ιδιώματος τούτου πραγματείᾳ¹. Ἀναφέρονται ἄρα αἱ παρατηρήσεις αὗται ἰδίᾳ εἰς τὸ κεφάλαιον ΣΥΝΤΑΧΤΙΚΑ, σελ. 46-53.

Α'

**εἶχα νὰ > 'χὰ νὰ > χὰ μεθ' ὑποτακτικῆς ὡς ἀπόδοσις
τοῦ ἀπραγματοποιήτου.**

Οὕτως ἐν σελ. 51 τῆς πραγματείας ταύτης ἀναγινώσκεται τὸ ἐξῆς ἀξιόλογον παρατήρημα :

«Στοὺς ὑποθετικοὺς λόγους ὅπου ἡ ἀπόδοσις ἐκφράζεται στὴν κοινὴ Νεοελληνικὴ μὲ παρατατικόν, τὰ φαρασιώτικα χρησιμοποιοῦν μέλλοντα, π.χ. *νὰ εἶχα παράδε, χὰ σὲ δώσω ἀντὶ νὰ εἶχα παράδες, θὰ σοῦ ἔδωκα, μὴ ἤμουν ἐγώ, χὰ φορήσ' ἀντὶ νὰ μὴ ἤμουν ἐγώ, θὰ φοροῦσε*».

Ἐν σελίδι δὲ 29 τῆς αὐτῆς πραγματείας ἀναγινώσκεται : «Τὸ *θ* τρέπεται σὲ *χ* στὸ *θὰ > χὰ*». Ἦτοι τὸ *χὰ* τοῦτο τῶν ὑποθετικῶν λόγων νομίζει ὁ συγγραφεὺς ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ *θὰ*.

Ἐπικρίνων τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην ὁ Ἀνθιμος Παπαδόπουλος ἐν Ἀρχ. Πόντου τόμ. 13, σελ. 40 κ.ἑ. ἰσχυρίζεται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Τουρκικοῦ δεικτικοῦ μορίου *ha*, ὅπερ κατέστη εἰς τὴν σημασίαν τοῦ *θὰ*, καθὰ ἔδειξεν, ὡς λέγει, αὐτόθι τόμ. 12, σελ. 15.

Ἐκεῖνο ὅπερ ἐμβάλλει εἰς ἀπορίαν περὶ τῆς χρήσεως τοῦ μορίου τούτου ἀντὶ τοῦ *θὰ*, ὀποθενδήποτε καὶ ἂν ἔχη τοῦτο τὴν ἐτυμολογικὴν ἀρχήν, εἶναι ὅτι χρησιμοποιεῖται πρὸς δήλωσιν τοῦ ἐν τῷ παρελθόντι ἀπραγματοποιήτου ἐν συντάξει, διὰ τῆς ὁποίας δηλοῦται ἐν τῇ κοινῶς λαλουμένῃ τὸ δυνατόν ἢ μέλλον γενέσθαι, δηλ. ὅτι λέγεται *χὰ σὲ δώσω* (κοιν. *θὰ σοῦ δώσω*) ἀντὶ *χὰ σὲ*

¹ Ν. Π. Ἀνδριώτης, *Τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν Φαράσων*, Ἀθήναι, 1948.

ἔδωσα ἢ ἔδινα (κοιν. θά σοῦ ἔδινα). Διὰ τοῦτο νομίζομεν ὅτι ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ μορίου θά.

Ἐν Μακεδονίᾳ, καθὰ ἐκ τῆς χειρογράφου γλωσσικῆς συλλογῆς τοῦ καθηγητοῦ Μιχαὴλ Καλινδέρη ἐπληροφορήθημεν, καὶ ἡμεῖς δὲ ἐξηκριβώσαμεν ἐκ Κοζάνης καὶ ἄλλοθεν, λέγεται «χὰ νὰ πῆ»=θὰ ἔλεγε, «χὰ νὰ φύγουν, μὰ δὲν πρόφτιασα»=θὰ ἔφρουγα, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασα, «χὰ νὰ σὶ δώσου κείνα τὰ λιφτά, ἄν τὰ ἴθιλις»=θὰ σοῦ ἔδιδα κτλ., ὅπερ ἐπίσης ἐκφράζεται ἐν Ζουπανίῳ καὶ Ντόλῳ διὰ τοῦ θαλά, οἷον «θαλά πῆ», «θαλά φύγουν», «θαλά σὶ δώσου», κατὰ τὴν συλλογὴν τοῦ Μιχαὴλ Καλινδέρη.

Καθὰ δὲ τὸ θαλά τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ ἤθελα νά¹, οὕτω, καθ' ἡμᾶς, καὶ τὸ χὰ νὰ (ἢ χανά) προῆλθεν ἐκ τοῦ εἶχα νά, ἦτοι «εἶχα νὰ σὲ δώσω» > «χὰ νὰ σὶ δώσου». Ἀποσπασθὲν δὲ οὕτω τὸ εἶχα > χὰ τῆς ἐννοίας τοῦ ῥήματος καὶ καταστὰν μόριον συντακτικῆς ἐννοίας δηλωτικόν, ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πρόσωπα ἀμφοτέρων τῶν ἀριθμῶν ὡς ἐξῆς: χὰ νὰ πῶ, χὰ νὰ πῆς, χὰ νὰ πῆ, χὰ νὰ ποῦμε, χὰ νὰ πῆμι, χὰ νὰ ποῦν.

Ἡ χρῆσις αὕτη τοῦ εἶχον προέκυψε καθ' ὁμαλίην ἐξέλιξιν τῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χρήσεως αὐτοῦ μετ' ἀπαρεμφάτου: εἶχον εἰπεῖν². Εἶναι δὲ ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἡ τοιαύτη χρῆσις αὐτοῦ ὡς δυνητικῆς ἐγκλίσεως εἶναι ὁμολογος πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν ἀρχαίων ρημάτων ἐχρῆν, ἔδει, ὄφειλε κτλ. μετ' ἀπαρεμφάτου ἄνευ τοῦ δυνητικοῦ μορίου ἄν.

Ὅτι δὲ ἡ χρῆσις αὕτη τοῦ εἶχον ἦτο νεομοσιμένη παρὰ τοῖς παλαιοῖς, μολονότι δὲν διδάσκεται διαρρηθὴν ἐν τοῖς συντακτικοῖς, καταφαίνεται ὅμως ἐκ τῶν παρατιθεμένων παραδειγμάτων. Οὕτω Πλάτ. Πολ. 450D «πιστεύοντος ἐμοῦ ἐμοὶ εἰδέναι ἃ λέγω, καλῶς εἶχεν ἢ παραμυθία» ἀντὶ τοῦ καλῶς ἄν εἶχεν. Ξεν. Ἀπ. 1,3,3 «οὔτε τοῖς θεοῖς ἔφη καλῶς ἔχειν, εἰ ταῖς μεγάλας θυσίαις μᾶλλον ἢ ταῖς μικραῖς ἔχαιτο»=«ἔφη οὖν καλῶς εἶχεν» ἀντὶ τοῦ «οὐ καλῶς ἄν εἶχεν» (βλ. Kühner – Gerth Gr. Gramm. σ. 215 κ.έ. § 313,1 καὶ 2).

Καὶ εἰς τὰς Φαρασαικὰς φράσεις «χὰ σὲ δώσω», «χὰ ψοφήση» κτλ. λανθάνει τὸ εἶχον νὰ > εἶχα νὰ > χὰ νά, ἐξ οὗ ἔλέχθη μόνον χὰ ἄνευ τοῦ νά, κανονικῶς παραλειφθέντος, καθὰ παρετήρησεν ὁ συγγραφεὺς ἐν σελίδι 51: «Ἡ δευτερεύουσα πρόταση ποὺ στὴν κοινὴ Νεοελληνικὴ ἐνώνεται μὲ τὴν κύρια πρόταση μὲ τὸ νά . . . μένει στὰ Φαρασιώτικα ἀσύνδετη, π.χ. ἀπὸς νανόση δεβουσύνες, μὴ ὑπὰ <ἀντὶ νὰ μὴ ὑπὰ> (= ἡ ἀλεποῦ σκέφτηκε κατεργαριά, νὰ μὴν πάη), νεκομπούμεστε μὴ φουσκάσουμε ς' τὸ νερό <ἀντὶ

¹ Οὕτως: ἤθελα νὰ > θελνὰ > θελὰ > θαλά. Πρβ. θέλει νὰ > θελνὰ > θενὰ > θά. Βλ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1,197.

² Ὅμοιος ἔχει καὶ ἡ τοῦ ἐνεστώτος ἔχω μετ' ἀπαρεμφάτου σύνταξις πρὸς δῆλωσιμιν μελλούσης διαθέσεως, οἷον «τί ἔχεις νὰ πάθης», «πολλὰ ἔχω νὰ σοῦ πῶ» κτλ.

νὰ μὴ φρουσκώσουμε> (= ἀνασκουμπωνόμαστε νὰ μὴ μουσκέψωμε ἀπὸ τὸ νερό), εἶδ' ἂν κορίτσι κάθει' ἀτσεῖ μοναχό τς <ἀντὶ νὰ κάθεται> (=εἶδα ἓνα κορίτσι νὰ κάθεται ἐκεῖ μόνο του)».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω θὰ πεισθῇ ἕκαστος ὅτι τὸ τε Μακεδονικὸν καὶ τὸ Φαρασαϊκὸν χά ἐν τῇ χρήσει τοῦ ἀπραγματοποιήτου εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ ἡ καταγωγή του ἄρα ἡ αὐτή. Θὰ πεισθῇ ἐπίσης ὅτι ἡ ἐξέλιξις τοῦ εἶχον εἰπεῖν> εἶχα νὰ εἶπω εἰς χά νὰ πῶ καὶ ἀκολούθως μὲ ἐκδοχὴν τοῦ χά ὡς μορίου δηλωτικοῦ συντακτικῆς σχέσεως οὐδαμῶς προσκόπτει.

Πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ Μακεδονικοῦ χά νὰ φέρεται τις ἐκ πρώτης προσπαθείας εἰς τὴν παραγωγὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ θὰ νὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προκύψῃ παρὰ τὸ θαλά, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὸ θ ἠδύνατο νὰ τραπῇ εἰς χ, καθὰ εἰς τὸ θλιβερός>χλιβερός κ.ἄ. Ἀλλά, καθὰ βεβαίωτο ὁ Μ. Καλινδέρης, τὸ θὰ ἐν Μακεδονίᾳ λέγεται ἐνιαχοῦ καὶ δὰ καὶ τὰ, οἷον δὰ πάμε καὶ τὰ πάμε. Δηλαδή ἡ καθ' ὄδωσιν τροπὴ τοῦ θ ἐν τῷ μορίῳ τούτῳ φέρεται πρὸς τὸ ὀδοντικόν, πρὸς τὰ καθ' ἄρθρωσιν ὅμοια, καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ διαρκὲς ἄμα καὶ ἄηχον, ἦτοι οὐχὶ πρὸς τὰ κατὰ τὸ ἐκφερόμενον πνεῦμα ὅμοια. Ὅθεν, ἂν ἐγίνετο τροπὴ τοῦ θ εἰς τὸ θανά, θὰ ἀνέμενέ τις μᾶλλον θανά ἢ τανά.

B'

Ἐπιθετικὸς λόγος τοῦ ἀπραγματοποιήτου κατ' ἀόριστον εἰς ἀμφοτέρας τὰς προτάσεις.

Ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἀπραγματοποιήτου εἰς τὸ παρελθόν, καθ' ἦν ἐν τῇ συνήθει γραφομένη καὶ λαλουμένη τίθεται εἰς ἀμφοτέρας τὰς προτάσεις τοῦ λόγου παρατατικὸς, οἷον «ἂν εἶχα, θὰ σοῦ ἔδιδα», «ἂν ἤρχεσο, θὰ ἐκέρδιζες», εἰς τὸ Φαρασαϊκὸν ἰδίωμα δύναται νὰ ἐκφέρεται ὁ ὑποθετικὸς οὗτος λόγος δι' ἀόριστον εἰς ἀμφοτέρας τὰς προτάσεις, οἷον «πὲς τζού' ῥτε τσεῖνος, τὸ ἔργο τζὸ πειτέσε» = «ἂν δὲν ἤρθε ἐκεῖνος, ἡ δουλειὰ δὲν ἐτελείωσε» ἀντὶ «ἂν δὲν ἤρχετο ἐκεῖνος, ἡ δουλειὰ δὲν θὰ ἐτελείωνε».

Ὁ συγγραφεὺς σχετικῶς πρὸς τὴν χρῆσιν ταύτην παρατηρεῖ γενικῶς τὰ ἑξῆς (σελ. 52) :

«Στὴ θέση τοῦ κοινοῦ νὰ μὲ παρατατικό, π.χ. νὰ ἔβλεπες, νὰ ἦσουν κτλ. τὸ φαρασιώτικο ἰδίωμα χρησιμοποιεῖ ἀόριστο, π.χ. ἦ μά σου, σοῦ¹ νὰ

¹ Τὸ σοῦ τοῦτο προέκυψε πιθανώτατα ἐκ τοῦ ἀπὸ τοῦ>ἀπ' τοῦ>ἀσ' τοῦ>ἀσ' σοῦ>σοῦ. Καὶ διδάσκειται μὲν ἐν σελ. 32 ὅτι τρέπεται τὸ π τῆς προθέσεως ἀπ(ὸ) πρὸ τοῦ ἄρθρου εἰς σ, ἀλλὰ τὸ τ παρσμένει, καθ' ἡμᾶς ὁμως ἐχώρησε καὶ περαιτέρω ἢ τροπῇ, ὅπως καὶ ἐν Πόντῳ (βλ. σελ. 82). Ἐπειτα τὸ σοῦ τοῦτο κατ' ἄλλον τρόπον δὲν ἐξηγεῖται.

ἐννάνκε σένα νὰ ἔνντισε ἅ θάλι, ἦτιον καὶ (=ἡ μάννα σου ἀντὶ νὰ γεννοῦσε ἔσένα, θὰ ἦταν καλύτερο νὰ γεννοῦσε μιὰ πέτρα)...».

«Ἡ σύνταξη αὐτὴ εἶναι μεσαιωνική, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ παρακάτω παραδείγματα».

Καὶ καταλέγονται ἀκολούθως ἱκανὰ παραδείγματα μεσαιωνικά, ἔτι δὲ ἐκ Κύπρου καὶ Δωδεκανήσου, πιστοῦντα τὸν κανόνα.

Καὶ ταῦτα μὲν ὀρθῶς λέγονται, ἀλλ' ἡ ἱστορία τῆς ἀξιολόγου ταύτης συντάξεως διὰ τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς εἰς τὰ Προδρομικά ποιήματα, τῆς ὁποίας θὰ ἐνόμιζε τις ὡς τὰ παλαιότερα μαρτύρια ¹, εἶναι ἑλλιπής. Θὰ ἔπρεπε νὰ ἀνέλθωμεν εἰκοσιν αἰῶνας παλαιότερον, εἰς τοὺς παλαιότατους χρόνους τῆς παραδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰς αὐτὸν τὸν Ὅμηρον, οἷον Ἰλ. Ε 679: «*καὶ νὸ κ' ἔτι πλέονας Δυκίων κίανε δῖος Ὀδυσσεύς, εἰ μὴ ἄρ' ὄξυ νόησε μέγας κορυθαίολος Ἔκτωρ*».

Τῆς συντάξεως ταύτης πολλαὶ δεκάδες παραδειγμάτων ἔχουν σημειωθῆ ἤδη παρ' Ὁμήρω, ἐξηκολούθησε δὲ αὐτὴ ζῶσα εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καθ' ἅπαντας τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους, παρὰ τὴν συνηθεστέραν σύνταξιν διὰ παρατατικοῦ εἰς ἀμφοτέρας τὰς προτάσεις τοῦ ὑποθετικοῦ λόγου. Οὕτω παρ' Ἡροδότῳ (3,15) ἀναγινώσκειται «*εἰ μὴ Ψαμμήντιος ἠπιστήθη μὴ πολυπραγμονεῦειν, ἀπέλαβε ἄν Αἴγυπτιον*», καὶ παρὰ Θουκυδίδῃ (3,61,1) «*τοὺς μὲν λόγους οὐκ ἄν ἠτησάμεθα εἰπεῖν, εἰ καὶ αὐτοὶ βραχέως τὸ ἐρωτηθὲν ἀπεκρίναντο*», αὐτόθι (2,77,5) «*πνεῦμά τε εἰ ἐπεγένετο αὐτῇ ἐπίφορον... οὐκ ἄν διέφυγον*», καὶ παρὰ Πλάτωνι (Ἀπολ. 38 G) «*εἰ περιεμείναιτε ὀλίγον χρόνον, ἀπὸ τοῦ ἀντομάτιον ἄν ὑμῖν τοῦτο ἐγένετο*», καὶ παρὰ Δημοσθένει (4,5) «*εἰ Φίλιππος τότε ταύτην ἔσχε τὴν γνώμην, ὡς χαλεπὸν πολεμεῖν ἔσιν Ἀθηναίους... οὐδὲν ἄν, ὧν νυνὶ πεποίηκεν, ἔπραξεν, οὐδὲ τοσαύτην ἐκίησαι ἄν δύναμιν*». Πρβ. καὶ τὸ παρὰ Πολυβίῳ (Reliquiæ XL, 5,12 «*εἰ μὴ ταχέως ἀπολόμεθα, οὐκ ἄν ἐσώθημεν*».

Ἄξιον παρατηρήσεως διὰ τὴν παλαιότητα τῆς συντάξεως ταύτης, πλὴν τῶν πολλῶν παρ' Ὁμήρω παραδειγμάτων, εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν τοιοῦτῳ ὑποθετικῷ λόγῳ παρὰ Ῥωμαίους δύναται τὸ ρῆμα νὰ τίθεται καθ' ὑποτακτικὴν ὑπερσυντελικὴν εἰς ἀμφοτέρας τὰς προτάσεις, οἷον (Κικερ. Τουσκ. 1,14,32) *nunquam adisset (Hercules ad deos) nisi, cum inter homines esset, eam sibi viam munivisset*, ἤτοι Ἑλληνιστί: «*οὐκ ἄν πρὸς τοὺς θεοὺς Ἡρακλῆς προσῆλθεν, εἰ μὴ, ἐν τοῖς ἀνθρώποις ὧν, ταύτην τὴν ὁδὸν ἑαυτῷ ὠδοποίησεν*».

Εἴπομεν ὅτι συνηθεστέρα τῆς συντάξεως ταύτης ἦτο ἐκεῖνη καθ' ἣν εἰς ἀμφοτέρας τὰς προτάσεις ἐτίθετο ὁ παρατατικός. Καὶ ἡ σύνταξις αὐτὴ σὺν

¹ Καὶ ἐν σελίδι 84 ὡς μεσαιωνικὴν σύνταξιν χαρακτηρίζει αὐτήν.

τῷ χρόνῳ ἐπεκράτει ἐπὶ μᾶλλον, ἐκείνη δὲ ὑπεχώρει οὕτως, ὥστε ἐν τῇ κοινῶς λαλουμένη καὶ γραφομένη μορφῇ τῆς γλώσσης ἠγνοήθη ὅλως, διεσώθη δὲ ἰσχυρὰ ἐν Φαράσοις ὡς ἐν κιβωτῷ.

Γ'

**Συμφωνία ἐπιθέτου ὡς προσδιορισμοῦ ἢ κατηγορουμένου
μετὰ τοῦ οὐσιαστικοῦ, εἰς ὃ ἀναφέρεται.**

Ἐξ ὧσων γράφει ὁ Ἀνδριώτης ἐν σελ. 46 κ.ἑ. τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος πραγματείας συνάγεται ὅτι ἡ νεομισμένη καθ' ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν συμφωνία τοῦ οὐσιαστικοῦ μετὰ τοῦ εἰς αὐτὸ ἀναφερομένου ἐπιθέτου εἴτε ὡς προσδιορισμοῦ εἴτε ὡς κατηγορουμένου ἐν τῷ Φαρασαϊκῷ ἰδιώματι ταράσσεται. Οὕτω (ἀνασυγκροτοῦντες τὴν ὑπὸ Ἀνδριώτη παρεχομένην κατάταξιν):

1) Τὸ ἐπίθετον ὡς προσδιορισμὸς ἢ κατηγορούμενον οὐσιαστικοῦ, καθ' οἰονδήποτε γένος ἢ ἀριθμὸν κειμένου, λέγεται κατ' οὐδέτερον γένος ἐνικοῦ ἀριθμοῦ, οἷον «τὸ παλὸν ὁ χωρίος» (τὸ παλαιὸ χωριό), «τὸ μέγαν ὁ υἱός» (τὸ μεγαλύτερον παιδί), «τὸ γλυτὸν ἢ γουῶσσα» (ἡ γλυκεῖα γλῶσσα), «τὸ φκατὸν ἢ στράτα» (ἡ πλατεῖα στράτα), «φυσᾶ καὸ βορῆς» (φυσᾶ καλὸς βορεῖς), «ἄν γαὸ νύφη» (μία καλὴ νύφη), «τὸ ζερβὸν τὰ ποράδε τουνε» (τὰ στραβά των πόδια), «ἄτὸ τὰ μασαίρε» (αὐτὰ τὰ μαχαίρια), «νά ἂνι βκοημένο τὰ σταφύλε» (νὰ εἶναι εὐλογημένα τὰ σταφύλια), «ἢ ναῖκα ἦτον φορτωμένο» (ἡ γυναῖκα ἦτο φορτωμένη), «ὁ φόντιός σου ἐν ἴπασύ» (ὁ λαιμός σου εἶναι παχύς), «ὁ κόσμος ἐν τὸ μέτερο» (ὁ κόσμος εἶναι ἰδικός μας), «ἄτὸς ἦτον λητεμένο» (αὐτὸς ἦτο δεμένος), «οἱ ρομάτοι ἦσανδαι πολὺ βυνατὸ» (οἱ ἄνθρωποι ἦσαν πολὺ δυνατοί), «οἱ ρομάτοι εἶνδαι ἀρὸ» (οἱ ἄνθρωποι εἶναι γεροί, ὑγιεῖς).

Ἡ ἀρχὴ τῆς συντάξεως ταύτης κεῖται εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανισέως της, διήκει δὲ αὕτη δι' ὅλης τῆς ἱστορίας αὐτῆς μέχρι τῆς σήμερον λαλουμένης κοινῶς τε καὶ ἰδιωματικῶς λανθάνουσά πως. Καὶ ἐκ μὲν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἀρκοῦν δύο γνωριμώτατα παραδείγματα, τὸ Ὀμηρικὸν «οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη» καὶ τὸ τοῦ Πλάτωνος «μητρος τε καὶ πατρος καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων... τιμιώτερον καὶ σεμνότερόν ἐστιν ἢ πατρίς». Ἦτοι ἐνταῦθα τὸ ἐπίθετον νοεῖται ὡς γενικὸν γνώρισμα τοῦ οὐσιαστικοῦ, μεταφράζεται δὲ ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον, νοουμένου τοῦ οὐσιαστικοῦ *πρᾶγμα*¹: ἀγαθὸν πρᾶγμα, τιμιώτερον πρᾶγμα. Ἐκ δὲ τῆς λα-

¹ Τοῦτο καθὼς καὶ τὸ *χρῆμα* δύναται καὶ νὰ τίθεται παρὰ τοῖς παλαιοῖς, βλ. K ü h n e r - G e r t h, Gr. Gramm. 1,60, An. 1.

λουμένης: «οἱ μυστικοκουβέντες δὲν εἶναι καλὸ πρᾶγμα», «ᾄμορφο πρᾶγμα εἶναι ἢ ἀνθισμένη ἀμυγδαλιά» κτλ.

Καὶ τὸ Φαρασαϊκὸν παράδειγμα «νά ἴνι βκοημένο τὰ σταφύλε» νοεῖται «νά εἶναι εὐλογημένο πρᾶγμα τὰ σταφύλια» καὶ «ὁ φρόνιτός σου ἔν' παὸν» νοεῖται «ὁ λαιμός σου εἶναι παχὺ πρᾶγμα».

Ἡ χρῆσις αὕτη, ἐπεκταθεῖσα καὶ ἐπὶ τῶν προσδιορισμῶν, ἔτι δὲ καὶ ὅπου δὲν πρόκειται περὶ γενικοῦ γνωρίσματος τοῦ οὐσιαστικοῦ, εἰς ὃ τὸ ἐπίθετον ἀναφέρεται, κατέστη χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ Φαρασαϊκοῦ ιδιώματος.

2) Τὸ ἐπίθετον ὡς προσδιορισμὸς οὐσιαστικοῦ, κειμένου καθ' οἰονδήποτε γένος πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, λέγεται συνηθέστερον κατ' οὐδέτερον γένος πληθ. ἀριθμοῦ, οἷον «τὰ παλὰ οἱ γέροι» (οἱ παλαιοὶ γέροι), «τὰ πονὰ οἱ νομάτοι» (οἱ πολλοὶ ἄνθρωποι), «τὰ πομεινὰ οἱ ἀποι» (οἱ ἄλλες ἀλεπούδες), «πράσες ἄγρια» (ἄγρια πράσα), «τρία ἡμέρες» (τρεῖς ἡμέρες), «πονὰ φορὲς» (πολλὲς φορὲς), «ἀθέρες πονὰ» (ἀθέρες πολλοὶ) κτλ.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἐκ τοῦ καθ' ἐνικὸν ἀριθμὸν «τὸ παλὸν ὁ γέρος», «πράσα ἄγριον» προέκυψεν ἢ κατὰ πληθυντικὸν ἔκφορὰ «τὰ παλὰ οἱ γέροι», «πράσες ἄγρια».

Παράδοξος εἶναι ἡ σύνταξις τῶν ἐπιθέτων ἄρδς (=γερός), καὶ ὀρτὸς (=ὀρθός) περὶ τῶν ὁποίων παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ὅτι «συντάσσονται ὡς κατηγορούμενα ἄκλιτα: ἡ ψὴ ἐν ἄρδς (=ἡ ψυχὴ εἶναι γερή), σηκώνκεν δὲ τουλίνδρι ὀρτὸς, ἡ τσερίτα στηκνούτιον ὀρτὸς, παίσκαν ὀρτὸς».

Ἄκριβέστερον θὰ ἐλέγετο ὅτι ὡς κατηγορούμενα συντάσσονται καθ' ἐνικὸν ἀριθμὸν ἀρσενικοῦ γένους ἀντὶ τοῦ κατὰ τὸν κανόνα οὐδετέρου.

Ἐπὶ τούτοις θὰ ἤρώτα τις, μόνα ταῦτα συντάσσονται οὕτως ἢ καὶ ἄλλα ἐπίθετα δύναται νὰ συντάσσονται ὁμοίως;

Καὶ δεύτερον, τὰ δύο ταῦτα ἐπίθετα οὕτω πάντοτε συντάσσονται ἢ δύναται καὶ νὰ προσαρμόζονται πρὸς τὸν κανόνα; Διότι εἰς τὴν προηγουμένην σελίδα (46) παρέχεται τὸ παράδειγμα: «οἱ νομάτοι εἶναι ἄρδ» κατὰ τὸν κανόνα.

Δ'

Ἡ ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία τὰ (ἐκ τοῦ αὐτὰ) ἀναφερομένη εἰς οὐσιαστικὸν οἰουδήποτε γένους καὶ ἀριθμοῦ.

Χαραριστικὸν γνώρισμα τοῦ Φαρασαϊκοῦ ιδιώματος εἶναι ἡ χρῆσις τῆς συγκεκριμένης ἐπαναληπτικῆς ἀντωνυμίας τὰ (<αὐτὰ) ἐν ἀναφορᾷ πρὸς οὐσιαστικὸν ἐνικὸν ἀριθμοῦ οἰουδήποτε γένους, οἷον «ἡ πεθερὰ σπασάσκεν τα τὸ(ν) γαμβρό» (=ἡ πεθερὰ ἐστόλιζέ τον τὸ(ν) γαμπρό), «ἔσ' ἄ νιός,

ἔννευε τα ὁ βασιλὸς» (=ἔχεις ἓνα γυιό, γυρεύει τον ὁ βασιλεῆς), «ποῖκαν τα κεχὰς» (=ἔκαμάν τον δήμαρχον), «ἀτὲ τὴν κόρη τζὸ ἔννευε τα» (=αὐτὴν τὴν κόρη δὲν ἀγαπῶ την), «καίεσ τα τὴν ἄνοιξι;» (=θνυμᾶσαι την τὴν ἄνοιξι;), «τσιομιζω τὸ βόιδι νὰ τὰ φσάξω» (=ξαπλώνω τὸ βόιδι νὰ τὸ σφάξω), «τὸ καμήλι εἰδέεσ τα;» (=τὸ καμήλι εἰδέεσ το;), «τὸ φαί πᾶρ' τα» (=τὸ φαί πᾶρ' το), «ποῦ τὰ χάσεεσ τὸ βορδῶνι;» (=ποῦ τὸ ἔχασεεσ τὸ μουλᾶρι;). Λαογρ. 11,136 § 49: παροιμ. «κουπάν' τα τὸ νερό, κουπάν' τα, πάλι νερό ἔνι» (=κοπανίζε το τὸ νερό, κοπανίζε το, πάλι νερό θὰ εἶναι). Καὶ ἄλλα παραδείγματα βλ. παρὰ Ἀνδριώτῃ ἔνθ' ἄν. σελ. 48.

Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ἡ ἀντωνυμία αὕτη τὰ ἀναφέρεται καὶ εἰς οὐσιαστικά πληθ. ἀριθμοῦ οἰουδήποτε γένους ἢ ἑτερογενῆ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ. Καὶ τοιαῦτα παραδείγματα δὲν καταλέγει μὲν ὁ συγγραφεύς, εὗρομεν δ' ὅμως ἡμεῖς τινα παρὰ Dawkins ἐν τοῖς καταλεγόμενοις παραμυθίοις. Ἡ χρῆσις δὲ αὕτη φέρει ἡμᾶς πρὸς τὴν παρ' ἀρχαίοις χρῆσιν, πρῶτον μὲν, καθ' ἣν τὸ οὐδέτερον τῆς τε δεικτικῆς καὶ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας τίθεται κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν ἀντὶ ἐνικοῦ, τοῦ ἑνός, εἰς ὃ ἀναφέρεται, νοουμένου ὡς πολυμεροῦς, οἷον ἡ συνήθης παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς φράσις Σοφ. Οἰδ. Κ. 883: «οὐχ ἕβροις ἰάδε;», Ἀριστοφ. Νεφ. 1299 «ταῦτα οὐχ ἕβροις δῆτ' ἐστίν;» Θουκ. 4, 13, 4 «οὐτε ἂ διανοήθησαν, φράξαι τοὺς εἰσπλους, ἔτυχον ποιήσαντες» (ἄ, δηλ. τὸ φράξαι). Δεύτερον δὲ εἰς τὴν γνωριμωτάτην χρῆσιν, καθ' ἣν πληθυντικὸς ἀριθμὸς οὐδετέρου γένους δύναται νὰ ἀναφέρεται ὡς κατηγορούμενον εἰς ἄψυχα ἑτερογενῆ ἐν. ἀριθμοῦ ἢ εἰς ἔμψυχα ἅμα καὶ ἄψυχα ἑτερογενῆ.

Κατὰ ταῦτα ἡ ἀντωνυμία τὰ τὸ πρῶτον μὲν ἐλέγετο ἐν ἀναφορᾷ εἴτε πρὸς ἓν ὡς πολυμερὲς νοουμένου εἴτε πρὸς πολλὰ οὐσιαστικά, καθὰ ἀρτίως εἴπομεν, ἔπειτα δέ, ἐπισκοπηθείσης τῆς ἐννοίας τοῦ γένους καὶ τοῦ ἀριθμοῦ, ἀπέβη ἀπλοῦν συνδετικὸν στοιχεῖον καὶ οὕτω ἀναφέρεται καὶ πρὸς ἓν οὐσιαστικὸν οἰουδήποτε γένους.

Ὅτι ἦτο δυνατὴ ἡ τοιαύτη ἐξέλιξις τῆς ἀντωνυμίας ταύτης ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐρωτηματικῆς ἀντωνυμίας εἰντα (ἐκ τοῦ *τί εἶν' τὰ* > *τεῖντα* > *εἰντα*), πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἰδιωματικῶς λεγομένης (βλ. Χατζιδ. ΜΝΕ 1, 326) ἐπὶ παντὸς γένους καὶ ἀριθμοῦ. Πρβ. πρὸς τούτοις καὶ τὸ ἐρωτηματικὸν *τί* τιθέμενον ὡς κατηγορούμενον ἐπὶ ὑποκειμένου παντὸς γένους καὶ ἀριθμοῦ, οἷον Πλάτ. Φαίδ. 58 G «*τί ἦν τὰ λεχθέντα καὶ πραχθέντα*», καθὰ καὶ ἐν τῇ καθόλου νεωτέρᾳ γλώσσῃ κατ' ἀδιάκοπον συνέχειαν. Ἔτι δὲ τὴν ποιητικὴν ἀντωνυμίαν *νῖν* (Ὁμ. *μῖν*), ἣτις τίθεται ἐπὶ παντὸς γένους καὶ ἀριθμοῦ καὶ πτώσεως.

Παρασημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ἐν Βλάστῃ τῆς Μακεδονίας, καθὰ παρατηρεῖ ὁ Μ. Καλινδέρης, λέγεται ἐνίοτε τὸ οὐδέτερον ἀντὶ τοῦ ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ γένους, οἷον «*ἐκείνου τοῦ ξισυλλόιαστου*» ἀντὶ *ἐκεῖνος* ἢ *ἐκεῖνη* ἢ

ξερυλλόγιαση. Ἐπίσης λέγεται «*ἀντὰ θελ'ν ξύλου*» ἀντὶ ἀντὴ ἢ αὐτές. Ἡ χρῆσις τοῦ οὐδετέρου ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἀφείλεται εἰς τὴν τάσιν τοῦ λαλοῦντος πρὸς τὴν γενικωτέραν ἢ περιληπτικωτέραν ἔκφρασιν.

Ε'

Γενικὴ τοπικὴ μετὰ ρημάτων κινήσεως σημαντικῶν.

Ἐν σελ. 36 τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος πραγματείας ἀναγινώσκειται: «Πολλὰ ἐπιρρημάτα λήγουν σὲ -ου, π.χ. *πανουφόρου, κατουφόρου, στέρου*... ἴσως ἀπὸ ἐπίδραση τῶν *ποῦ, ἄλλοῦ, παντοῦ*».

Καὶ περὶ μὲν τοῦ *στέρου* θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω, περὶ δὲ τῶν δύο ἄλλων ἐπιρρημάτων ὀρθῶς ἐν σελ. 67 φαίνεται δεχόμενος ὁ συγγραφεὺς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐκ γενικῆς συντακτικῆς, ἀλλ' οὐχὶ ὀρθῶς πρὸς ἐξήγησιν τοῦ πράγματος παραβάλλει τὸ Κυπριακὸν *ἐπάνω μέρος*, ὅπερ ἀναγινώσκειται ἐν ταῖς Ἀσιζαῖς (Κ. Σάθα Μ. Β. 6, 35, 29). Ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι τὸ κείμενον τῶν Ἀσιζῶν εἶναι πλήρες λαθῶν, ὥστε, προκειμένου περὶ τύπων, δὲν δύναται τις νὰ στηριχθῆ εἰς αὐτό, τὸ παρεχόμενον τοῦτο *ἐπάνω μέρος* καὶ ὕγιες ἂν ἐκληφθῆ, οὐδόλως διαφωτίζει τὸν τύπον *πανουφόρου* (καὶ *κατουφόρου*). Οὐδέτερος τούτων ἐρμηνεύεται, ὥστε νὰ καταστῆ στήριγμα τοῦ ἑτέρου.

Ἐν τούτοις ἡ γενικὴ τῶν ὀνομάτων τούτων ἐμφανίζει χρῆσιν Ἑλληνικὴν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου, διήκουσαν δὲ διὰ πάσης τῆς ἀρχαιότητος καὶ σφριζομένην σήμερον ἰδιωματικῶς. Οὕτως ἐν Ἰλ. Β 801 ἀναγινώσκειται «*πεδίοιο ἔρχονται*» καὶ ἐν Ε 597 «*ἰὼν πεδίοιο*», ἐνθα ἡ γενικὴ ἐρμηνεύεται διὰ τῆς *πεδιάδος*. Παρὰ Ξενοφ. (Ἀναβ. 1, 9, 1) ἀναγινώσκειται «*οὐκ ἔφασαν ἰέναι τοῦ πρόσω*», ὅπου ὁ ἐκδότης τῆς Ἀναβάσεως Redantz παρατηρεῖ: ein Rest des altpersischen Genitiv Gebrauchs. Καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ (Οἶδ. Κ. 572) κεῖται «*γῆς ὁποίας ἦλθον εἰρηκῶς κυρεῖς*»=ἐξ ὁποίας γῆς ἦλθον τυγχάνεις εἰρηκῶς (Βερναρδάκης). Πρόκειται δηλ. περὶ γενικῆς τοπικῆς συντασομένης μετὰ ρημάτων κινήσεως σημαντικῶν. Καὶ τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ὀνόματα λέγονται πιθανώτατα ἢ πάντως ἐλέγοντο μετὰ τοιοῦτων ρημάτων, οἷον *πηγαίνω πανουφόρου*=πηγαίνω τὸν ἀνήφορο¹, ἔπειτα δὲ λεγόμενα καθ' ἑαυτὰ νοοῦνται καὶ ἐπιρρηματικῶς. Θὰ ἐξηκριβοῦτο ἡ χρῆσις αὐτῶν, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ συλλέξη τις ἱκανὰς φράσεις. Ἄλλ' ἤδη πόθεν;

Ἡ τοιαύτη γενικὴ σφίζεται ἐνιαχοῦ ἰδιωματικῶς, καθὰ εἵπομεν, οἷον λέγεται ἐν Καλαβρύτοις καὶ ἀλλαχοῦ παρ' αὐτὰ «*πάνε τοῦ κατηφόρου*», ἄλλως «*παίρουν τὸν κατηφόρο*», ἐν Μ. Μάνη «*ὁ καπνὸς πάει τ' ἀψηλόν*», ἐπί-

¹ Οὕτω λέγεται: «*τὸ νερὸ ῥιέν τα πανουφόρου*» (=τὸ νερὸ φέρει το τὸν ἀνήφορο). Βλ. Λαογρ. 11, 146, § 192.

σης αὐτόθι «*πάω τοῦ ρηματιοῦ μου*» = πηγαίνω ἐκεῖ ὅπου μὲ ὀδηγεῖ ἡ τύχη μου, πολλαχοῦ δὲ λέγεται «*πάει τοῦ κώλου, κώλου*» = βαδίζει πρὸς τὰ ὀπίσω.

Ἐν παρόδῳ παρατηροῦμεν περὶ τῶν τύπων *πανουφόρου* καὶ *κατουφόρου* ὅτι οὗτοι ἄγουσιν εἰς τοὺς τύπους *ἀνώφορος* καὶ *κατώφορος*, οἵτινες, λεγόμενοι παρὰ τὸ *ἀνωφερῆς* καὶ *κατωφερῆς*, μαρτυροῦνται ἀπὸ τοῦ τρίτου μ.Χ. αἰῶνος. Οἱ δὲ κοινολεκτούμενοι *ἀνήφορος* καὶ *κατήφορος* προέρχονται ἐξ ἐκείνων, τῆς δευτέρας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς συλλαβῆς ρυθμισθείσης πιθανώτατα κατὰ τὰ ρήματα *ἀνηβαίνω* καὶ *κατηβαίνω*, μεθ' ὧν συχνότατα συνεκφέρονται.

Δὲν παραβλέπομεν ὅτι οἱ ρηματικοὶ οὗτοι τύποι εἶναι ἰδιωματικώτεροι, κοινοτέρων ὄντων τῶν τύπων *ἀνεβαίνω* καὶ *κατεβαίνω*, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ, ὅτι εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς τὰ ἐπίθετα ταῦτα ἔλαβον ὑπαρξιν, ἦσαν κοινοτέροι οἱ τύποι *ἀνηβαίνω* καὶ *κατηβαίνω*.

Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι περὶ τῶν τύπων *ἀνήφορος* καὶ *κατήφορος* οὐδὲν εἶπεν οὔτε ὁ Κοραῖς οὔτε ὁ Χατζιδάκις, οὐδ' ἄλλου τινὸς γνώμην ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν.

Γ'

Ὁ ἀρχαῖος προσδιορισμὸς ἐξ ὑστέρου εἰς τὴν ἰδιωματικὴν χρῆσιν.

Τὸ ἐπίρρημα ὕστερον¹ ὁ Ἀνδριώτης ἐξηγεῖ ὡς ρυθμισθὲν κατὰ τὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα *ποῦ*, *ἀλλοῦ*, *παντοῦ* (σελ. 36). Καὶ πρῶτον μὲν ἡμεῖς θὰ ἀπετρεπόμεθα τῆς ἐρμηνείας ταύτης σκεπτόμενοι ὅτι ἀπίθανον εἶναι χρονικὸν ἐπίρρημα νὰ ρυθμισθῇ κατὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα. Ἐπειτα δὲ περὶ τοῦ πράγματος ἐδίδαξεν ὁ Κοραῖς ἐν Ἀτάκτων, τόμ. 2 σελ. 367 τὰ ἑξῆς: «*ὕστερον*, κατὰ διπλῆν ἔλλειψιν ἀντὶ τοῦ, *ἐξ ὑστέρου χρόνου* (ensuite, a la fin), οἶον ΘΚ·

νὰ μὴ μετανοήσετε κ' ὑστέρου νὰ θλιβῆτε».

Καὶ ἡμεῖς δὲ ἐγράψαμεν ἐν Ἀθηνᾶς τόμ. 43, σελ. 92, ἐρμηνεύοντες τὸ Αἰδηψιακὸν *ξ'τέρ* (ἢ *ξ'τέρου*) = ἔπειτα, ὅτι «*πρόκειται περὶ τοῦ ἀρχαίου ἐπιρρηματικοῦ προσδιορισμοῦ ἐξ ὑστέρου*, τὸν ὅποιον ἀναγινώσκομεν παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ (14,19): *πᾶσι τοῖς καλῶς πραιτομένοις φθοροῦντες, ἐξ ὑστέρου θανμάζουσι* κτλ.». Ἐκ τοῦ *ἐξ ὑστέρου* – *ὕστερου* τούτου προῆλθε τὸ τε Αἰδηψιακὸν *ξ'τέρου* καὶ τὸ Φαρασαϊκὸν ὕστερου.

Τὸ ἐπίρρημα τοῦτο λέγεται αὐτόθι καὶ ἄλλως *τε ὕστερου* (=πιὸ ἀργά), ὡς παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ἐν σελ. 68 τῆς πραγματείας του. Καθ' ἡμᾶς τὸ

¹ Λέγεται καὶ ὕστεροῦ: «*σ' τὸ μεσημέρι ὕστεροῦ χορταίνισκας*» (=ὕστερα ἀπὸ τὸ μεσημέρι). Βλ. Λαογρ. 11,140

τέ τοῦτο εἶναι τὸ παλαιὸν *ἔτι* = ἀκόμη¹, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ἐνταῦθα ὅπως τὸ ἀκόμη ἰδιωματικῶς συντασσόμενον μετ' ἐπιθέτου θετικοῦ βαθμοῦ ἀντὶ συγκριτικοῦ. Ἦτοι ὅπως ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ λέγεται ἀκόμη καλὰ ἀντὶ καλύτερα ἢ ἀκόμη καλύτερα, οὕτως ἐνταῦθα λέγεται τὸ στέρον – τεστέρου ἀντὶ ὑστερώτερα, ἀργότερα ἢ ἀκόμη ἀργότερα. Ἐπίσης τὸ ἐνταῦθα παρεχόμενον παράδειγμα τὸ τὸ ἀπάνου (=πιὸ ἐπάνω) ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ *ἔτι ἐκεῖ ἐπάνω* καὶ σημαίνει ἀνωτέρω, καθὰ παρὰ Ξενοφῶντι (Ἰων. 7,5,9) λέγεται «ὁ Ξενοφῶν ἐβουλεύετο τί χρὴ ποιεῖν περὶ τοῦ ἔτι ἄνω στρατεύεσθαι», ἐνθα τὸ *ἔτι ἄνω* λέγεται ἀντὶ τοῦ ἀνωτέρω ἢ *ἔτι ἀνωτέρω*. (Βλ. Kühner - Gerth Gramm. 2,469 κ.έ.).

Περὶ τοῦ τε τούτου γράφει ἐν συνεχείᾳ ὁ Ἀνδριώτης τὰ ἐξῆς: «Τὸ τε τοῦτο φαίνεται συγγενικὸν μὲ τὸ σύνδεσμο δὲ πού χρησιμεύει μαζί μὲ τὸ σύνδεσμο (γρ. τὴν πρόθεσιν) εἰς σὲ φράσεις καθῶς: ζ' δὲ τὸ μέρος μου (=ἀπὸ δικό μου μέρος) κτλ.

Ἄν τὸ ζ τοῦτο θεωρηθῇ ζ < σ (κατὰ συμπνευματισμόν), ὑπόλειμμα οὐχὶ τῆς προθέσεως εἰς, ἀλλὰ τῆς ἀπό, τότε αἱ καταλεγόμενα αὐτόθι φράσεις ἐξηγοῦνται εὐκολώτατα καὶ ἱκανοποιητικώτατα. Ἄφοῦ εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι τὸ π τῆς ἀπὸ προθέσεως τρέπεται πρὸ τοῦ τ εἰς σ, εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ τρέπεται ὁμοίως πρὸ τοῦ ἐπίσης ὀδοντικοῦ δ. Ἐξ ὧν δὲ γράφει περὶ τοῦ πράγματος ὁ συγγραφεὺς ἐν σελ. 82 φαίνεται ὅτι ἡ τροπὴ αὕτη τοῦ π εἶναι γενικωτέρα.

Ἄν ταῦτα καλῶς λέγωνται, καὶ ἡ «χτυπητὴ ἀναλογία» τὴν ὁποῖαν δῆθεν παρουσιάζει τὸ «κρητικὸ δὲ τὸ ταχυὰς μὲ τὸ φαρασιώσικο τὸ τὴν ἐβίτσα» καὶ τὰ περὶ συγγενείας τοῦ μορίου τε μετὰ τοῦ δὲ λεγόμενα θὰ ἐγκαταλειφθῶσιν.

Z' - H'

Ἀντικείμενον μεταβατικῶν ρημάτων κατ' ὀνομαστικὴν. Σύνταξις ὑποτελῶν προτάσεων ἄνευ τοῦ οἰκείου συνδέσμου.

Ὁμολογουμένως «ἄξιοπρόσεχτη εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ τύπου τῆς ὀνομαστικῆς ἀντὶ τοῦ τύπου τῆς αἰτιατικῆς γιὰ τὸ ἀνακείμενον», ὡς γράφει ὁ Ἀνδριώτης ἐν σελ. 47. Καὶ ἐπιφέρει εἰκοσιπεντάδα παραδειγμάτων διὰ τῶν ὁποίων πιστοῦται ὁ κανὼν, οἷον «ποίησε ἅ σεισμὸς» = ἔκαμε ἕνα σεισμόν, «εἶσε ἅ υἱὸς» = εἶχε ἕνα υἱόν, «χόρτισσε ὕπνος» = χόρτισσε ὕπνον κτλ.

Ἐν ὑποσημειώσει δὲ παρατηρεῖ τὰ ἐξῆς: «Ἡ χρῆσις τῆς ὀνομαστικῆς

¹ Ἔτι ὑστέρου > εἰσιτέρου > εἰσιτερου > τεστέρου: πρῶτον μὲν κατ' ἐκθλιψιν τοῦ ἰ ὡς ἀτόνου, ἔπειτα δὲ κατὰ μετάθεσιν τοῦ ἀρχικοῦ ε μετὰ τὸ τ, ἦτοι κατὰ προληπτικὴν ἀπαγγελίαν τοῦ τ.

ἀντὶ τῆς αἰτιατικῆς... στὸν πληθυντικὸ (ποὺ φαίνεται πὼς εἶναι καὶ ἡ ἀφειρηγία τῆς ἀναλογικῆς ἐπέκτασός της καὶ στὸν ἐνικὸ) εἶναι γνωστὴ καὶ ἀπὸ ἄλλα νεοελληνικὰ ἰδιώματα καὶ παρουσιάζεται ἤδη στὰ μεσαιωνικὰ ποιήματα...».

Τὰ μὲν ἄλλα καλῶς λέγονται. Ἐπειδὴ εἶναι πράγματι ἡ ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ χρῆσις τῆς ὀνομαστικῆς ἀντὶ τῆς αἰτιατικῆς «ἡ ἀφειρηγία τῆς ἀναλογικῆς ἐπέκτασός της καὶ στὸν ἐνικόν»; Ἡμεῖς ἀρνούμεθα τοῦτο ἀνυποστόλως. Ἐάν συνέβαινε τοῦτο, θὰ ἦτο καθολικὴ ἡ χρῆσις τῆς ὀνομαστικῆς ἀντὶ τῆς αἰτιατικῆς τοῦ ἐνικοῦ ὡς ἀντικείμενου. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει. Καὶ δὲν συμβαίνει ὑπὸ ὠρισμένας περιστάσεις.

Ἐξετάζοντες τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀνδριώτη παρεχόμενα παραδείγματα, εἰς τὰ ὅποια καὶ ἄλλα δύναται νὰ προστεθοῦν ἐξ αὐτοῦ τοῦ βιβλίου καὶ ἄλλοθεν, βλέπομεν ὅτι οὐδὲ ἐν παράδειγμα παρέχει τὸ ἀντικείμενον ἔναρθρον. Βλέπομεν πρὸς τούτους εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα (48) τὸ παράδειγμα «*ἔσ' ἄ υἱός*» (=ἔχεις ἕνα υἱόν) μὲ τὸ ἀντικείμενον κατ' ὀνομαστικὴν κατὰ τὰ προηγούμενα, ἀλλὰ κατωτέρω τῆς αὐτῆς σελίδος «*πῆε σὸν υἱόν του*» (=ἔπῃγεν εἰς τὸν υἱόν του) μὲ τὸ ἀντικείμενον εἰς τὴν αἰτιατικὴν, διότι τοῦτο εἶναι ἔναρθρον. Καὶ ὀλίγον κατωτέρω «*τὸ πεινασμένο σισυλλὶ τὸ φοῦρον χάνει τα*» (=...χαλαίει τὸν φοῦρον) κατ' αἰτιατικὴν, ἔτι δὲ «*σ τὸ λύκο τζὸ φοβεῖται*» (=ἀπὸ τὸν λύκον δὲν φοβεῖται), ἐν σελ. 48 καὶ 74 «*νὰ ἰδῶ τὸν ἥλιον*» (=νὰ ἰδῶ τὸν ἥλιο), ἐν σελ. 73 «*κάθεται σὸν κῶν του*» (=κάθεται στὸν κῶλο του, εἶναι καθιστός), ἐν σελ. 74 «*πῆρε τὴ χολήν του*» καὶ «*ὁ Θεὸς νὰ κρυέση τὴν καρδίαν σου*», τοῦναντίον δὲ ἐν σελ. 51 «*εἶδαν ἅ νομάτ'*» (=εἶδαν ἕνα ἄνθρωπον) κατ' ὀνομαστικὴν (κατ' αἰτιατικὴν θὰ ἦτο *νομάτη*), Λαογραφίας 11, 135 § 37 παροιμ. «*ἡ μά σου σάν μου* (=ἔταν) *σὲ γέννησε, σφογγᾶτος ἔφαγε*», αὐτόθι σελ. 150 § 256 «*πίεσα ἅ κλέφ*» (=ἔπιασα ἕνα κλέφτην)¹.

Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἀναλογικῆς ἐπέκτασως ἐξ ἀφειρηγίας τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἕτερον ἕκατερον.

Ποία εἶναι ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου, οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῆ μετὰ πειθανάγκης. Ἡμεῖς φερόμεθα πρὸς γνώμην τινά, τὴν ὁποίαν κατωτέρω θὰ διατυπώσωμεν σκεπτόμενοι ὡς ἑξῆς:

Ἐχομεν ὑπ' ὄψιν ἕτερον φαινόμενον τοῦ ἰδιώματος τούτου ἀξιολογώτατον, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται ὁ προσήκων λόγος ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν σελ. 51 τῆς πραγματείας του. Κατὰ τοῦτο αἱ τελικαί, αἱ εἰδικαὶ καὶ αἱ ἀναφορικαὶ προτάσεις, αἱ συνδεόμεναι μετὰ τῆς κυρίας διὰ τῶν συνδέσμων *νά*, *ὅτι* καὶ τοῦ ἀναφορικοῦ *ποὺ* ἐν τῇ κοινῶς λαλουμένῃ, ἐνταῦθα παρατάσσον-

¹ Ὃταν τὸ ἀντικείμενον προσδιορίζεται ὑπὸ ἐπιθέτου, λέγεται ἐπίσης κατ' αἰτιατικὴν (Λαογρ. 11, 137 § 65): «*Μὸ τὴν δεβωσύνα τοῦ θωρεῖ τῆρο, ὀροτὸ ψυχὴν τζὸ δίδαι*» (=ὁποῖος ζῆ μὲ διαβολιές, δὲν ξεψυχᾷ εὐκόλα).

ται άνευ τών συνδέσμων τούτων, οἷον λέγεται «ἀπὸς γαιόσση δεβροῦνες, μὴ ὑπάη (=ἡ ἀλεπού ἐσκέφθη κατεργαριὲς νὰ μὴν πάη), «ἴνεκομποῦμεστε, μὴ φουσκώσουμε ἴσ τὸ νερό» (=ἀνασκουμπωνόμαστε νὰ μὴ μουσκευθοῦμε ἀπὸ τὸ νερό), «γρόψετε φύετε» (=κοιτάξετε νὰ φύγετε), «τὸ κορίτσι ἤγγρεψε κι, τὸ πουλλὶ τζὸ ἴρι» (=τὸ κορίτσι παρετήρησεν ὅτι τὸ πουλλὶ δὲν εἶναι), «ἔσει μῆνα, ζουλεύει τὸ χρόνο» (=ὑπάρχει μῆνας ποὺ τρέφει τὸ χρόνο), «εἶδ' ἂν κορίτσι, κάθειτ' ἀτσεῖ» εἶδε ἕνα κορίτσι ὅτι κάθειται ἐκεῖ). Καὶ τὸ ἀντὶ ὑποθετικοῦ συνδέσμου νὰ παραλείπεται: «μὴ ἤμουν ἐγώ, χά ψοφήσ'» (=ἂν δὲν ἤμην ἐγώ, θὰ ἐψοφοῦσε).

Καὶ παρατηρεῖται μὲν ἡ σύνταξις αὕτη σπανίως εἰς μεσαιωνικὰ ποιήματα, ὡς ὀρθῶς λέγει ὁ συγγραφεὺς, προσθέντομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ὅτι καὶ εἰς παροιμίας καὶ εἰς δημοτικὰ ἔσματα ἐνίστε, ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ παράλειψις τοῦ συνδέσμου ἀποκαθίσταται ὑπὸ τῆς κοινῆς ἀντιλήψεως, τὸ ἴνδαγμα δηλονότι τῆς πλήρους συντάξεως σφίζεται ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαλοῦντος, ἐν Φαράσοις ὅμως ἡ παράλειψις τοῦ συνδέσμου ἀποτελεῖ κανόνα καὶ νοεῖται ὁ λόγος άνευ ἀποκαταστάσεως τοῦ συνδέσμου νοερώς.

Νομίζομεν ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν εἶναι ἄσχετον πρὸς τὴν σύνταξιν τῆς ὀνομαστικῆς ἀντὶ τῆς αἰτιατικῆς. Ὅπως ἐν τῇ συνδέσει τῶν ἀνωτέρω ὑποτελῶν προτάσεων παραλείπονται οἱ ἀναγκαῖοι σύνδεσμοι, οὕτω καὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ρήματος παρατάσσεται άνευ ἐξαρτήσεως ἐξ αὐτοῦ, ὅταν δὲν ἐπιβάλλῃ τὴν ἐξάρτησιν τὸ ἄρθρον ἢ ὁ ἐπιθετικὸς προσδιορισμός. Ὅπως ἐν τῇ συνδέσει τῶν προτάσεων άνευ τῶν συνδέσμων ἐξωτερικῶς μόνον φαίνονται αὐταὶ ἀνεξάρτητοι, ἐνῶ λογικῶς εἶναι ἐξηρημένα, διότι ἡ μία συμπληροῦ τὴν ἄλλην, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐκδοχὴν τοῦ κατ' ὀνομαστικὴν ἀντικειμένου ὡς συμπληρώματος τοῦ ρήματος ἄγει ἡμᾶς ἡ λογικὴ σχέσις καὶ οὐχὶ ἡ πτωτικὴ κατάληξις. Οἱ σύνδεσμοι καὶ αἱ καταλήξεις ἀποτελοῦσιν ἐξωτερικὸν τύπον τῆς ἐξαρτήσεως¹. Ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος τοιοῦτους τύπους δὲν εἶχεν. Ἦτοι τῶν δύο τούτων φαινομένων ἡ αἰτία εἶναι ἡ αὐτὴ, πρωτόγονος κατάστασις ἐξαρτήσεως ἐννοιῶν καὶ διανοημάτων διὰ τὴν μακρὰν ἀπαιδευσίαν καὶ διὰ τὴν σύγχυσιν, τὴν ὁποίαν ἐπιφέρουν οἱ μεθ' ὧν ἐπικοινωνοῦσι ξενόγλωσσοι.

Θ'

Ἄναφορικὴ πρότασις προσδιορίζουσα ἐναρθρὸν οὐσιαστικόν, προτασομένη αὐτοῦ. Τὸ ἀναφορικὸν μόριον τοῦ.

Ἐν σελίδι 48 ἀναγινώσκειται «Ὁ ἀναφορικὸς προσδιορισμὸς ἀντὶ νὰ ἀκολουθῇ στὸ οὐσιαστικὸ ποὺ προσδιορίζει, ὅπως συμβαίνει στὴν κοινὴ

¹ Βλ. Χατζιδάκι Γενικῆς Γλωσσικῆς 447 κ.έ.

Νεοελληνική, προτάσσεται, π.χ. *κανεὶ τοῦ εἶπες κατζία* (=ἀρκοῦν τὰ λόγια ποῦ εἶπες), *τοῦ νεγκώθει ὁ νομάτ'* (=ὁ ἄνθρωπος ποῦ γυρίζει), *τοῦ τζο τρώ' σκόρδο ὁ νομάτ'* (=ὁ ἄνθρωπος ποῦ δὲν τρώει σκόρδο)...». Ἀκολουθοῦν καὶ ἄλλα τινὰ παραδείγματα. Τελευταῖων δὲ λέγει ὁ συγγραφεὺς ὅτι ἡ σύνταξις αὕτη προέρχεται ἀπὸ ἐπίδρασιν τῆς Τουρκικῆς καὶ παραπέμπει εἰς τὸν R. Dawkins (*Modern Greek in Asia Minor*, σελ. 201 κ.έ.), ὅστις πρῶτος ἐδίδαξε τοῦτο.

Ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὴν κοινῶς λαλουμένην Ἑλληνικὴν οὐχὶ οἰαδήποτε ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ἀκολουθεῖ τὸ οὐσιαστικόν, εἰς τὸ ὅποιον ὡς εἰς δεικτικὸν ἀναφέρεται. Ἀκολουθεῖ ὄντως τὸ δεικτικὸν ἢ οὐσιαστικὴ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ὁ ὅποιος—ἡ ὁποία—τὸ ὅποιον καὶ τὸ ἀντικαθιστῶν αὐτὴν εἰς πᾶν γένος, ἀριθμὸν καὶ πτώσιν ἀναφορικὸν ἐπιρρημα *ὅπου* ἢ *ποῦ* (ἢ *ποῦ*). Αἱ ἐπιθετικαὶ ὅμως ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι ὅσος—ὄσοσδήποτε, ὅποιος—ὄποιοσδήποτε συνηθέστατα ἀναφέρονται εἰς δεικτικὸν ἐπιτασσόμενον, οἷον λέγεται: «ὄσοι ἢ ὄσοιδήποτε ἄνθρωποι ἔρχονται» καὶ «ὄποιοι ἢ ὄποιοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι οἱ ἄνθρωποι» κττ.

Ἄλλὰ καὶ ἂν περιορισθῶμεν εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ἀντικαθιστῶντος τὴν οὐσιαστικὴν ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν ἐπιρρηματος *τοῦ* (=ποῦ ἢ ποῦ) εἰς τὸ Φαρασαϊκὸν ἰδίωμα, διερωτώμεθα, εἶναι πράγματι δάνειον Τουρκικὸν ἢ μήπως συμβαίνει τοῦναντίον ἢ μήπως εἶναι τυχαία σύμπτωσις; Θὰ ἔπρεπε νὰ ἔξετασθῇ τὸ φαινόμενον τοῦτο ὑπ' ἀνθρώπου γνωρίζοντος τὴν Ἀραβικὴν καὶ τὴν Περσικὴν γλῶσσαν, ἐκ τῶν ὁποίων, μάλιστα κατάγεται ἡ Τουρκικὴ, ἂν δηλ. ἡ τοιαύτη σύνταξις εἶναι καὶ Ἀραβικὴ ἢ Περσικὴ.

Πάντως ὅμως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προηγήται τὸ δεικτικόν, εἰς τὸ ὅποιον ἀναφέρεται ἡ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία, πολλάκις ἔπεται. Οὕτω π.χ. τὸ παρεχόμενον παράδειγμα: «*κανεὶ τοῦ εἶπες κατζία*» (=ἀρκοῦν τὰ λόγια ποῦ εἶπες) δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἀρχαίαν μὲ τὴν αὐτὴν σειρὰν τῶν ὄρων τῆς προτάσεως: «*ικανοὶ εἶσιν, οὗς εἶπας λόγους*», καὶ τὸ ἐν σελ. 66: «*τοῦ ὑρεύκε ἦτον ἀτό*» (=αὐτὸ ἦταν ποῦ ζητοῦσε) ἀποδίδεται: «*ὁ ἐζήτει, τοῦτ' ἦν*», καθὰ εἶναι συντεταγμένον τὸ γνωριμώτατον παράδειγμα Ξεν. Ἄπ. 1,1,1: «*οὗς ἡ πόλις νομίζει θεούς, οὗ νομίζων*». Εἶναι δὲ ἡ σύνταξις αὕτη παλαιότατη, οἷον Ἰλ. P 640: «*εἶη δ' ὅστις ἐταῖρος ἀπαγγέλλειε τάχιστα*».

Ἄλλ' ἡ Φαρασαϊκὴ αὕτη σύνταξις παρέχεται καὶ ἄλλως, οἷον «*τοῦ τζο τρώ' σκόρδο ὁ νοματ'*»=(κατὰ τὴν σειρὰν): «*ποῦ δὲν τρώει σκόρδο ὁ ἄνθρωπος*». Ἐνταῦθα τὸ δεικτικὸν λέγεται ἐνάρθως, οὗ ἔνεκα δὲν δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπίσης ἐνάρθως. Δὲν δυνάμεθα ἄρα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ τύπος τῆς συντάξεως ταύτης κατάγεται ἐκ τῆς ἀρχαίας. Δύναται ὅμως νὰ ἔξη ἄλλως.

Παρέχεται ἐκ Φαράσων ἡ παροιμία: «*τοῦ δάνει τὸ στυλί, τζο ἀλεῖ*»=

ποῦ δαγκάνει τὸ σκυλί, δὲν γαυγίζει, ἀντί: τὸ σκυλί ποῦ δαγκάνει δὲ γαυγίζει, ἐπίσης: «τοῦ φέκνει τὸ ψάρι, ἔνι μεγα»=ποῦ (ξε)φεύγει τὸ ψάρι, εἶναι μεγάλο, ἀντί: τὸ ψάρι ποῦ (ξε)φεύγει εἶναι μεγάλο¹. Ἦδη δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι δὲν εἶναι δύσκολον ἡ μορφὴ αὐτῆ τῶν παροιμιῶν νὰ ἔχη προέλθει ἐκ παλαιότερας μορφῆς: *«τὸ σισυλί, τοῦ δάκνει, τζὸ ἀλεῖ» καὶ *«τὸ ψάρι, τοῦ φέκνει, ἔνι μέγα», μετεβλήθησαν δὲ εἰς τὴν παραδιδομένην μορφήν κατὰ τὸ σύνηθες ἐν τῷ ἰδιώματι σχῆμα: τὸ ζεστὸ ὁ ἄνεμος, τὸ παλὸν ὁ χωρὶς, τὸ μέγον ὁ νιός, τὸ σὸν ὁ ταιῆς κττ., καθ' ὃ προηγείται τοῦ ἐνάριθρου οὐσιαστικοῦ ὁ προσδιορισμὸς αὐτοῦ².

Ἡ τάσις αὐτῆ τῶν λαλούντων ἐνταῦθα, πρὸς τὴν πρόταξιν τοῦ προσδιορισμοῦ, παρατηρεῖται καὶ ἐν ἄλλοις, οἷον λέγεται: «τοῦ Μάρτι τὰ δέκα»= ἡ δεκάτη Μαρτίου (σελ. 71), «τοῦ στοῦ τὸ ψάρι» (ἡ γάμπα, αὐτόθι), δηλ. τοῦ στοῦ ἡ ψόα³, «Θεοῦ νομάι»³ παρὰ Dawkins, ἔνθ' ἄν. (σελ. 461)=ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ἀγαθός. Πρβ. καὶ τὸ πρωτιότερον: «κλαίει τοαὶ κάται» (σελ. 73)=κλαίει καὶ κάθεται ἀντὶ τοῦ συνήθους: «κάθεται καὶ κλαίει» (=διαρκῶς κλαίει).

Πάντως, ἔξ ὧσων ἔχομεν ἐνωπιόν μας, οὐδεὶς δύναται νὰ εἶναι βέβαιος περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς συντάξεως ταύτης. Ἄλλ' ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ἐν Πόντῳ παρατηρεῖται αὐτῆ, καθὰ μανθάνομεν ἐκ τοῦ βιβλίου (σελ. 85), οἷον λέγεται ἐνταῦθα: «ξεβάλλει τὸ φόρυνε τὸ ροῦχο» ἀντί: «ξεβάλλει τὸ ροῦχο, τὸ φόρυνε» θὰ διατάσωμεν ἔτι μᾶλλον νὰ ἀποδώσωμεν αὐτὴν εἰς Τουρκικὸν δάνειον ὡς ἔπραξεν ὁ Dawkins. Δὲν πρέπει πρὸς ταῦτοις νὰ λησμονοῦμεν ὅτι ξέναι λέξεις εὐκόλως προσλαμβάνονται διὰ τὴν ἐπιμειξίαν, συντάξεις ὅμως δυσκολώτατα.

Κατὰ ταῦτα ἡ μὲν σύνταξις καθ' ἣν τὸ ἀκολουθοῦν οὐσιαστικὸν λέγεται ἄνευ ἄρθρου: «ἔικανεῖ τοῦ εἶπες κατζία» δύναται νὰ ἔχη κατὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν σύνταξιν, «οὓς ἡ πόλις νομίζει θεοῦς, οὐ νομίζων», ἡ δὲ σύνταξις καθ' ἣν τὸ ἀκολουθοῦν οὐσιαστικὸν λέγεται μετ' ἄρθρου «τοῦ δάκνει τὸ σισυλί τζὸ ἀλεῖ» δύναται νὰ ἔχη κατὰ μεταγενεστέραν ρύθμισιν, καθ' ἣν προελήφθη μὲν ὁ προσδιορισμὸς τοῦ δάκνει, ὑπεχώρησε δὲ τὸ προσδιοριζόμενον τὸ σισυλί ἐκ τῆς κανονικῆς σειρᾶς: «τὸ σισυλί, τοῦ δάκνει, τζὸ ἀλεῖ».

Πρὸς τούτοις θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ εἴπωμεν, ἦν ἔχομεν γνώμην περὶ τοῦ ἀναφορικοῦ τοῦ, εἰς τὸ ὅποῖον πιθανώτατα θὰ προσκόψη ὁ ἀναγνώστης,

¹ Βλ. Λαογραφίας τομ. 11 (1930) σελ. 148-149.

² Ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ σύνταξις αὐτῆ εἶναι γενικωτέρα: τὰ παλιὰ τὰ χρόνια, ὁ καλόμενος ὁ Γιάννης, ὁ φτωχὸς ὁ Φίλιππος κττ., ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ κανόνα.

³ Φαίνεται ὅτι εἰς τὴν φράσιν ταύτην σημαίνεται τὸ τῆς κνήμης ὄστον (βλ. σελ. 56). Ἄξιον παρατηρήσεως: εἶναι ὅτι ἐνταῦθα ὠνομάσθη ψάρι (<ψάριον<ψά) συνεχδοχικῶς καὶ ὁ μῦς τῆς κνήμης (καὶ τοῦ βραχίονος, σελ. 62) ἀπὸ τοῦ ψοῖτου μυός.

διότι ἄλλως καὶ ὑπὸ τοῦ Dawkins γράφεται μετ' ὀξείας ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν παροιμιῶν τοῦ Ἀναστασίου Λεβίδου ἐν Λαογραφίας τόμῳ 11 (1930) 148 κ.έ. καὶ ἐν τῷ μνημονευθέντι βιβλίῳ του σελ. 176 § 320 γράφει αὐτὸ ἐπίσης μετ' ὀξείας καὶ λέγει ὅτι ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ποῦ. Ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς πραγματείας, περὶ ἧς ὁ λόγος, παρέχει ἐν σελίδι 66: *τοῦ* = *ποῦ* (ἀναφορ.)...» μετ' ὀξείας, ἐπίσης καὶ ἐν τῷ πίνακι (σελ. 101), ἐν τῇ παραγράφῳ δέ, τὴν ὁποίαν ἤδη ἐξετάζομεν, γράφει τοῦ μετὰ περισπωμένης εἰς πάντα τὰ παρεχόμενα παραδείγματα. Ἐπομένως ἀμφιβολία τις ὑπάρχει περὶ τῆς φύσεως τοῦ λεξιδίου τούτου.

Ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι τὸ τοῦ τούτου εἶναι ἀρχαιότατον γλωσσικὸν στοιχεῖον διασωθὲν ἐν τῷ ἰδίωmati τῶν Φαράσων. εἶναι γενικὴ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας *δ* - *ἦ* - *τό*, ἐξελιχθεῖσα εἰς ἐπιρρηματικὴν χρῆσιν, καθὰ ἀκριβῶς τὸ ποῦ, ὅπερ ἐπίσης χαρακτηρίζεται ἀρχαιοτάτῃ γενικῇ τῆς αὐτῆς ἀντωνυμίας, εἶναι ἄρα τὸ τοῦ καὶ τὸ ποῦ ἀδελφοὶ τύποι¹. Δὲν πρέπει δὲ νὰ νομισθῇ τις τὴν διάσωσιν ταύτην ἀπίθανον, διότι ἐπίσης διασφάζεται ἐνταῦθα καὶ ἡ ὀνομαστικὴ ταύτης ὑπὸ τὸν τύπον *οἷς*, δηλ. ὑπὸ τὸν τύπον, τὸν ὁποῖον παρέχει ὁ Ὅμηρος, οἷον εἰς τὴν γνωριμωτάτην φράσιν «*οἷς τοιαυτὰ γε θέζει*», Οὔτω παρέχει ὁ Ἀνδριώτης ἐν σελ. 58: «*οἷς* (ὄστις), αἷτ. *οἷνα*, ὀποιος», ἔτι δὲ καὶ «*δ*» *οἷνα ποῖον* (ὄντινα ποῖον) ὀποιονδήποτε». Διασφάζεται δὲ καὶ ἡ ἀόριστος ἀντωνυμία, οἷον ἐν σελ. 59 παρέχεται ἡ παροιμία: «*τις σπέρνει τσαὶ τις θερίζει*» = ἄλλος σπέρνει καὶ ἄλλος θερίζει.

Καὶ ἄλλα δύναται τις νὰ καταλέξῃ ἐκ τῆς πραγματείας ταύτης ἀρχαιότατα γλωσσικὰ στοιχεῖα οἷον διεσώθη τὸ ἐπίρρημα *διχῶς* (περισπώμενον) ὑπὸ τὸν τύπον *θεχοῦς*² καὶ μάλιστα συντασσόμενον μετὰ γενικῆς, καθὰ καὶ ὁ συγγραφεὺς παρετήρησε, οἷον «*θεχοῦς στυλοῦς*» = χωρὶς σκυλὶ (σελ. 49), ἡ αἰτιατικὴ τοῦ κατὰ τι, οἷον «*πονῶ τὴν τζοιλία μου*» (αὐτόθι), τὰ ὀνόματα: *τελέτρι* = κοπίδι, σμίλη (σελ. 62) ἐκ τοῦ **τερέτριον* < *τέρετρον* = τρύπανον, *χαλτζὶ* = καζάνι (σελ. 38, 62 κ.ά.), ἐκ τοῦ *χαλκίον* = τὸ ἐκ χαλκοῦ ἀγγεῖον, τὸ ῥῆμα *ζέω* = βράζω (σελ. 57, 62), ὅπερ Ὀμηρικόν, τὸ *δρεῦω* = ποτίζω, ἐκ τοῦ *ἀρδεύω*, καὶ τὸ παράγωγον *δρέφριμον* = πότισμα, ἐκ τοῦ *ἀρδευσις* (βλ. Βασ. Φάβην ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 1, 101 καὶ Ἱστορ. Λεξικὸν ἐν λ. *ἀρδεύω*), *μασωτήρες* (-*μασητήρες*) ἐπὶ τῶν ὀδόντων, δι' ὧν κατ' ἐξοχὴν γίνεται ἡ μάσησις, τῶν τραπεζιτῶν. Καὶ ἄλλα δύναται τις νὰ θησαυρίσῃ ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου ἀρχαῖα μὴ μαρτυρούμενα ἄλλοθεν ἐκ τῶν γνωστῶν ἰδιωμάτων. Τούτου

¹ Βλ. Brugmann - Thumb, Griechische Grammatik σελ. 295 § 3, πρβ. δὲ καὶ σελ. 285 § 283, α, ἐνθα διδάσκεται ὅτι τὸ ποῦ καὶ τὸ τοῦ εἶναι τῆς αὐτῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς.

² Ἐντὶ *θεχοῦς* περιεμένε τις *θεχοῦς*, καθὰ ἐν Πόντῳ λέγεται *θίγως* ἀντὶ *δίγως* (Βλ. Βασ. Φάβην ἐν Λεξικογρ. Δελτ. 2, 95), παρέμεινε δὲ ἀτελής ἡ ἀντιμετάθεσις τοῦ ἤχου καθὰ εἰς τὸ *Φύθιος* ἀντὶ *Φύτιος* ἐκ τοῦ *Πύθιος* (Βλ. αὐτόθι σελ. 88).

ἔνεκα δυνάμεθα νὰ μὴ δυσπιστήσωμεν εἰς τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ἀναφορικοῦ ἐπιρρήματος τοῦ=ποῦ.

Τὰ ἀνωτέρω ἐξετασθέντα ἑννέα θέματα εἶναι ἀναμφισβητήτως πολλοῦ λόγου ἄξια καὶ ὄλως ἰδιωματικά. Κατωτέρω ἐξετάζονται τρία μικρὰ ζητημάτια, περιλαμβανόμενα εἰς τὸ ἐξετασθὲν κεφάλαιον τῶν συντακτικῶν φαινομένων, ὡς ἀμελέστερον μᾶλλον καὶ μετὰ σπουδῆς συντεταγμένα.

I'

Τὰ ἀρνητικὰ μόρια δὲν καὶ μὴ ὡς προκλιτικά.—'Εγκλιτικά καὶ Προκλιτικά.

Δὲν λέγεται μετ' ἀκριβείας ἐν σελίδι 47 ὅτι εἰς τὴν κοινῶς λαλουμένην γλῶσσαν «τὸ ἀρνητικὸν μόριον δέχεται τὸν ἰσχυρότερον τόνον τῆς φράσης». Ἀπαγγέλλων τις ἄνευ ἐπιτηδεύσεως τὰς φράσεις: «τὰ μικρὰ δὲν ἤθελε, τὰ μεγάλα γύρευε»¹ καὶ «σήμερον δὲν ἔχομε καιρὸν» εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ τονίσῃ τὸ δὲν ἰσχυρῶς, διότι φυσικῶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπαγγείλῃ τις δὲν τόνον εἰς δύο ἐφεξῆς συλλαβὰς ἐν ἀφελείᾳ λόγῳ· δὲν εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ τονισθοῦν ἀσθενῶς τὰ δύο ἀκολουθοῦντα ρήματα ἤθελε καὶ ἔχομε.

Ἄλλὰ καὶ αὕτη αὕτη ἡ ὑπόστασις τοῦ δὲν διδάσκει ἡμᾶς ὅτι εἶναι λέξις ἄτονος. Ὅτε ἠφανίσθη ἡ ἐπιτακτικὴ σημασία τοῦ οὐδέν, ἐξ οὗ προῆλθε τὸ δέν, ὅτε δηλ. τὸ οὐδέν δὲν διεστέλλετο τοῦ οὐ καὶ τὸ οὐδέν κοιμᾶται κατέστη ἰσοδύναμον τῷ οὐ κοιμᾶται², ἐτίθειτο πάντοτε πρὸ τοῦ ρήματος ὡς προκλιτικὸν καὶ οὕτω ἡ ἀρνητικὴ συλλαβὴ αὐτοῦ οὐ—ἐξέπεσεν, ὅπως καὶ τὸ ἀρνητικὸν *l*—τοῦ *ἵνα*, τὸ *ὀ*—τοῦ *ὀψε* > *ψέ* > *ψές*, ὅπως τὸ *ἄφες* ἔγινε *ἄς*, τὸ *θέλει* νὰ ἔγινε *θενά* > *θά*. Πάντων τούτων ἡ συγκοπὴ συνετελέσθη, ἀφοῦ πρῶτον κατέστησαν γραμματικῆς σχέσεως δηλωτικὰ καὶ οὕτω προκλιτικά, ἥτοι ἄτονα.

Καὶ τὸ ἀπαγορευτικὸν *μὴ*, ὅπως τὸ *δέν*, τίθεται πάντοτε πρὸ τοῦ ρήματος καὶ εἰς τὸν τόνον αὐτοῦ ὑπάγεται, οἷον *μὴ φεύγετε* ἢ *νὰ μὴ φύγετε*, ὅπως *δὲν φεύγετε*. Εἰς τὴν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου κοινολεκτουμένην φράσιν: «*μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε*» ὁ πρωτεύων τόνος κεῖται ἐπὶ τοῦ *κρίνετε* καὶ τοῦ *κριθῆτε*, τὸ *μὴ* εἰς ἀμφοτέρας τὰς προτάσεις ἔχει δευτερεύοντα τόνον. Μόνον ὅταν ἐξαίρεται ἡ ἔννοια τῆς ἀρνήσεως ἢ τῆς ἀπαγορεύσεως, δύναται νὰ κεῖται ὁ κύριος τόνος ἐπὶ τοῦ ἀρνητικοῦ. Τοῦτο δὲ συμβαίνει ἰδίᾳ ἐν ἀρχῇ λόγου καὶ ἐν κυρίᾳ προτάσει.

¹ Ἡ φράσις αὕτη εἶναι ἔμμετρος, ἀλλὰ δὲν ἀπαγγέλλει τις αὐτὴν κατὰ πόδας.

² Βλ. Κόντονον ἐν Ἀθηνᾶς 19 (1907) 413 κ.έ. ἐνθα γίνονται παραπομπαὶ καὶ εἰς τὸν Μαυροφρῦδην καὶ τὸν Κοραῖν περὶ τοῦ οὐδέν=δέν.

Ἐπανορθώσεως χρήζει καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ τζὸ ὡς ἐγκλινομένου, οἷον εἰς τὴν παρεχομένην φράσιν «τζο χόρτσες», ὅπου τοῦτο ἀπαγγέλλεται ἄνευ τόνου. Ἐγκλισις σημαίνει μεταβίβασιν τοῦ τόνου ἀνωτέρω εἴτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς λέξεως εἴτε ἐπὶ τῆς προηγουμένης. Ἐνταῦθα ὅμως πρόκειται περὶ ἀποβολῆς τοῦ τόνου καὶ ὑπαγωγῆς τῆς λέξεως εἰς τὸν τόνον τῆς ἐπομένης. Τοῦτο δὲ λέγεται *προκλισις*. Ἐπομένως ἔπρεπε νὰ χαρακτηρισθῇ τὸ τζὸ ὡς προκλιτικὸν καὶ οὐχὶ ἐγκλιτικόν.

Ἐν τούτοις ὑποπεύομεν μήπως ὁ Ἀνδριώτης, χαρακτηρίσας τὴν λέξιν ὅτι *ἐγκλίνεται*, μετεχειρίσθη αὐτὴν ὅφ' ἦν ἔννοϊαν ἐκλαμβάνει τὸν ὄρον *ἐγκλινόμενα* ὁ Ἡρωδιανός. Διότι ὁ ὄρος *προκλιτικά* ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης ἠλέγχθη ὑπὸ τοῦ Κόντου ὡς οὐχὶ εὐστοχος (ἀλλ' ὁ Ἀνδριώτης Κοντικός! τόσον καθυστερημένος!). Ὅπως δὲ ὅμως ὁ ὄντως ἄστοχος οὗτος ὄρος κατίσχυσε καὶ ἐπεκράτησεν. Ὁ Brugmann, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀνδριώτης θὰ προετίμα μυρίων Κόντων, ἐπανειλημμένως γράφει ἐν τῇ Γραμματικῇ του Proklise, proklitisch κτλ., καὶ ὁ Χατζιδάκις ἐπίσης.

ΙΑ'

Ἡ ὀνομαστικὴ ἀντὶ τῆς κλητικῆς.

Ἐν σελίδι 47 ἀναγινώσκειται : «Ἡ ὀνομαστικὴ συχνὰ παίρνει τὴ θέσιν τῆς κλητικῆς, π.χ. *ἔ δεφός!* (=ἔ ἀδελφέ), *κόνεσ' τὰ δαρδάρε σου, ἔ ἀπός!* (=ἀκόνισε τὰ δόντια σου, ἀλεποῦ)». Καὶ κατωτέρω *ἔ νιό μου, ἀντὶ τοῦ ὦ νιέ μου*, ἀπὸ τὴν ὀνομαστικὴν ὁ *νιό μου*.

Καὶ ἐπὶ τούτοις : «Πρόκειται γιὰ σύνταξιν ποὺ μαρτυρεῖται καὶ στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ, π.χ. *ἔξ ἀγορᾶς ἢ πόθεν, Μενέξενος*; Πλάτ. Μενεξ. 1, *σέ τοι λέγω, ὁ Καρίων, ἀνάμεινον* Ἀριστοφ. Πλ. 1099, καὶ στὴ μεσαιωνικὴ, π.χ. *τί θέλεις, ἢ θυγάτηρ μου, τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου*; Λύβ. Ροδ. 1991 (ἔκδ. Wagner), καὶ συνηθίζεται σήμερον σὲ πολλὰ νεοελλ. ἰδιώματα».

Ταῦτα βεβαίως γράφονται διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς χρήσεως. Ἄλλ' εἶναι ἀρκετά; Ἐπρεπε νὰ ἀνέλθῃ ὁ συγγραφεὺς μέχρι τοῦ Ὀμήρου, ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἐλάμβανε τὸ γνωριμώτατον ἐν Ἰλ. Γ' 277 : «*Ζεῦ πάτερ... ἠέλιος θ' ὅς πάντ' ἐφορᾶς*», καὶ ἐν Ὀδ. Τ 406 : «*γαμβρός ἐμὸς θυγάτηρ τε, τίθεσθ' ὄνομα ὅτι κεν εἶπω*». Βλ. πρὸς τούτοις καὶ Αἰσχ. Ἀγ. 1081 : «*Ἀπόλλων Ἀπόλλων ἀγνιᾶτ(α)*», Εὐρ. Ἡρ. 372 : «*σοὶ δ' ὦ κακόφρων ἀναξ*» ἀντὶ *ὦ κακόφρων ἀνα*, Ἀριστοφ. Ἰπλ. 274 : «*ὦ πόλις καὶ δῆμ', ὅφ' οἶων θηρίων γαστριζομαι*». Καὶ ἀλλαχοῦ τῶν ποιητῶν, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ἡ χρῆσις αὕτη ἦτο δημοτικωτέρα κατὰ τοὺς δοκίμους χρόνους.

Καὶ ἀκόμη ἀνωτέρω θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνέλθῃ ὁ συγγραφεὺς ἐπικαλούμενος τὴν διδασκαλίαν τῶν περὶ τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν γλῶσσαν διατριβόντων,

ὅτι καὶ εἰς ταύτην ἐλαμβάνετο ἡ ὀνομαστικὴ ὡς κλητικὴ. Καὶ ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης θὰ ἡδύνατο νὰ καταλέξῃ τινά, οἷον Ἰω. 13, 13 «*ἡμεῖς φωνεῖτέ με, ὁ διδάσκαλος, ὁ κύριος καὶ καλῶς λέγετε*» ἀντὶ διδάσκαλε, κύριε, αὐτόθι 17, 25 «*πατὴρ δίκαιε καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω*», Ματθ. 11, 26 «*ναὶ ὁ πατήρ, οὗ οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου*» ἀντὶ *ναί, πάτερ*, κτλ. Καὶ ἐκ τῆς ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, οἷον «*κύριος, ὁ Θεὸς ἡμῶν*» ἀντὶ *κύριε Θεὸ ἡμῶν*, καὶ τὸ καθ' ἑκάστην λεγόμενον καὶ ἀκουόμενον «*ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ἰσχυρός, ἅγιος ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς*» ἀντὶ *ἅγιε Θεὲ κτλ.*

Οὕτως ὁ ἀναγνώστης θὰ εἶχεν ἐν βραχυτάτῃ περιλήψει τὴν ἱστορίαν τῆς ὀνομαστικῆς ὡς κλητικῆς, ὡς ἔχει κατωτέρω (σελ. 52 κ.έ.) τὴν ἱστορίαν τοῦ συνδέσμου *οὗτι*, εἰσάγοντος εὐθὺν λόγον, ἀπὸ τῆς παλαιότητας μαρτυρίας μέχρι σήμερον.

IB'

*μοῦ εἶπε – με εἶπε, μοῦ φαίνεται – με φαίνεται,
μοῦ καίει τὴν καρδιά – με καίει τὴν καρδιά.*

Ἐν σελίδι 50 ἀναγινώσκειται : «Ὅπως καὶ σὲ ἄλλα βορειοανατολικά ἰδιώματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς, ἔτσι καὶ στὸ ἰδίωμα τῶν Φαράσων ἡ αιτιατικὴ ἔχει ἐκτοπίσει τὴ γενικὴ ὡς ἔμμεσο ἀντικείμενο πολλῶν ρημάτων πού στήν κοινὴ Νεοελληνικὴ συντάσσονται μὲ γενικὴ, π.χ. *νὰ σὲ δώσω* (=νὰ σοῦ δώσω), *νὰ σὲ φέρῃ* (=νὰ σοῦ φέρῃ), *εἶπεν δα τὸν ἄνδρα τς* (=τὰ εἶπε τοῦ ἀντρός της). Ἡ σύνταξις αὐτὴ εἶναι μεσαιωνικὴ : *ἀπλώνω οὐχ εὐρίσκω σε μιλῶ σε, οὐ μιλεῖς με* Α. Κορν. Ποιήμ. παραιν. στ. 18 κτλ.»

Ὡς διατυποῦται ὁ κανὼν ἐννοεῖ τις ὅτι τὸ *νὰ σὲ δώσω* προῆλθεν ἐκ τοῦ *νὰ σοῦ δώσω* κατ' ἀντικατάστασιν τῆς γενικῆς, καὶ τὸ μεσαιωνικὸν «*μιλῶ σε, οὐ μιλεῖς με*» ἐκ τοῦ «*μιλῶ σου, οὐ μιλεῖς μου*». Ἀλλὰ τοῦτο προφανῶς εἶναι ἄτοπον. Ἐνδέχεται νὰ ἐτυπώθη ἐκ παραδρομῆς *γενικῆ* ἀντὶ *δοικῆ*, ὁπότε καλῶς θὰ εἶχον τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα... Ἀλλὰ τὸ τέταρτον : «οἱ *πιστικοὶ σὲ τὰ κλεψαν οἱ ἄλλοι... ἐπῆσαν σὲ τα ὄλα*» παραμένει ἀπροσάρμοστον πρὸς τὸν κανόνα. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸ ρῆμα *ἐπῆσαν* τοῦ *παίρων* (=ἀφαιρῶ) ἡ σύνταξις αὐτοῦ μετὰ διπλῆς αιτιατικῆς δύναται νὰ ἔχη κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν ὡς στερητικοῦ ρήματος. Οὐδεὶς λόγος ἐπιβάλλει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι προηγήθη ἡ μετὰ γενικῆς καὶ αιτιατικῆς σύνταξις αὐτοῦ, ἔξ ἧς ἀνέκυψεν ἐκ νέου ἡ μετὰ διπλῆς αιτιατικῆς σύνταξις. Ὡς πρὸς δὲ τὸ *ἐκλεψαν* τοῦ *κλέπω*, ἔπειδὴ ἡ συνήθης σύνταξις τούτου εἶναι μετὰ γενικῆς καὶ αιτιατικῆς, *κλέπω τινός τι*, ἡ αιτιατικὴ τοῦ προσώπου κατὰ τὴν ἰδιωματικὴν σύνταξιν ἀντικατέστησεν τὴν γενικὴν. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀτοπία τοῦ κανόνος εἶναι προφανής.

Τὸ πρῶγμα ἀδρομερῶς ἔχει ὡς ἐξῆς: Πολλῶν ρημάτων, συντασσομένων μετὰ δοτικῆς τοῦ ἐμμέσου ἀντικειμένου, οἷον τῶν λεκτικῶν καὶ τῶν δόσεως σημαντικῶν, ἢ δοτικῆ αὐτῆ εἰς μὲν τὰ Μακεδονικά, Θρακικά καὶ Μικρασιατικά ἰδιώματα ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς αἰτιατικῆς, εἰς δὲ τὰ ἰδιώματα τῆς ἄλλης Ἑλλάδος κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς γενικῆς, οἷον ἐνταῦθα μὲν λέγεται «θὰ μοῦ δώση», «θὰ μοῦ πῆ» ἐκεῖ δὲ «θὰ μὲ δώση», «θὰ μὲ πῆ» (ἄνευ τῆς ἰδιωματικῆς ἀπαγγελίας τῶν βορείων ἰδιωμάτων). Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἀντικατάστασις αὕτη τῆς δοτικῆς τοῦτο μὲν εἰς αἰτιατικὴν, τοῦτο δὲ εἰς γενικὴν ἤρχισε καὶ ἔβαινε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον παραλλήλως, πάντως δὲ ἀνεξαργτήτως ἀπ' ἀλλήλων.

Ἄλλὰ καὶ ρημάτων, ἄλλως συντασσομένων παρὰ τοῖς παλαιοῖς, τὸ ἔμμεσον ἀντικείμενον συντάσσεται σήμερον μετὰ αἰτιατικῆς μὲν εἰς τὰ ἄνωτέρω ἰδιώματα, μετὰ γενικῆς δὲ εἰς τὰ πλεῖστα τῶν νοτίων, π.χ. ἐνταῦθα μὲν λέγεται «μοῦ κλέβει τὰ βιβλία», ἐκεῖ δὲ «μὲ κλέβει τὰ βιβλία» ἐπίσης «μοῦ κρατεῖ τὸ χέρι»—«μὲ κρατεῖ τὸ χέρι», «μοῦ καίει τὴν καρδιά»,—«μὲ καίει τὴν καρδιά» καὶ ἄλλα ὁμοίως. Καὶ ἡ διαφορὰ αὕτη τῆς συντάξεως πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς παραλλήλως προκύψασα. Ἄλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ ζήτημα χρῆζει ἐκτενεστέρας μελέτης. Πάντως βλ. Γ. Χατζιδάκι, ΜΝΕ 1, 470 κ.ἑ. Γεν. Γλωσσ. 423 κ.ἑ. 431 κ.ἑ., ἔτι δὲ Μ. Τριανταφυλλίδην ἐν Νέας Ἐστίας τόμ. 20 (1936) σελ. 1468, ὅστις παρέχει καὶ τὴν ἀναγκαίαν βιβλιογραφίαν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὸ συντακτικὸν μέρος τοῦ ἰδιώματος, καθὰ ἐν ἀρχῇ εἵπομεν. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου περιλαμβάνονται ἀξιολογώτατα φωνητικὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια θὰ ἐξετάσωμεν ἐν πραγματεία ἡμῶν γενικωτέρῳ.

Ἐν Ἀθήναις, Νοεμβρίου μεσοῦντος 1948

ΒΑΣ. ΦΑΒΗΣ